

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja

Tämä on alkuperäisen julkaisun rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutuksestaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original publication. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Goman, O., & Liikanen, S.-L. (2024). Lapsiperheköyhyys haastaa hyvinvointia. *Oamk Journal*, (23). Oulun ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202402207947>

METATIEDOT

Tyyppi: Artikkel

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 23/2024

Julkaisuvuosi: 2024

Tekijätiedot: Goman Outi, Liikanen Sanna-Liisa

Oikeudet: [CC BY-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202402207947>

Tiivistelmä: Lapsiperheköyhyyttä ja sitä poistavia ratkaisuja tarkasteleva artikkeli jatkaa HOP-hankkeen julkaisuja. Keväällä 2021 tehdyn Minun arkeni ja elämäni -kyselyn tulosten mukaan suurimmalla osalla pohjoispohjalaisista lapsista ja perheistä ei ole arjessaan huolta taloudellisesta pärjäämisestä ja he voivat elää turvallista, oman näköistään arkea. Osassa perheitä arkea kuitenkin kuormittaa huoli raha-asioista. Lapsiperheköyhyys vaikuttaa monin tavoin lasten ja perheiden arkeen ja hyvinvointiin. Köyhyyden kokemukseen liittyy monesti häpeän tunne ja koetulla köyhyydellä voi tutkimusten mukaan olla vaikutuksia myös pitkälle lasten tulevaisuuteen. Yhdenvertaiset mahdollisuudet osallisuuteen ja turvalliset kasvu ympäristöt ovat tärkeitä lasten hyvinvoinnille ja huono-osaisuuden ehkäisylle. Lapsiperheköyhyyden poistamisessa on tärkeää koko perheen huomioiminen. Tuen saaminen varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisee ongelmien syvenemistä.

Lapsiperheköyhyys haastaa hyvinvointia

23.2.2024 - Goman Outi, Liikanen Sanna-Liisa

Lapsiperheköyhyys on arkea monissa perheissä myös Pohjois-Pohjanmaalla. Lapsuuden perheessä koettu taloudellinen niukkuus on riski hyvinvoinnille, ja sillä on tutkimusten mukaan kauaskantoisia vaikutuksia. Millaisin keinoin lapsiperheköyhyyttä voidaan poistaa? Artikkelin on jatkoa HOP – Hyvinvointia, osallisuutta ja pärjäämistä -hankkeen julkaisuille.

Lapsiperheköyhyyden voidaan tarkastella muun muassa aineellisten puutteiden mittareilla (kuva: Outi Goman).

Lapsiperheköyhyys kolminkertaistui koko maassa vuodesta 1995 vuoteen 2007 ja lähti muutaman vuoden tasaisen vaiheen jälkeen uudelleen nousuun vuodesta 2012 alkaen. Kasvun syitä on monia: lama, työelämän muutos, hintojen nousu ja harjoitettu perhepolitiikka vaikuttavat kaikki omalta osaltaan. Poliittisilla päätöksillä lapsiperheiden tulonsiirtojen reaaliarvo on pienentynyt jo 1990-luvulta alkaen. [1] Nykyisen hallituksen

esittämien indeksijäädytysten ja etuuksien leikkauksien on laskettu kasvattavan lapsiperheköyhyyttä koko maassa 1,6 prosenttia. [2]

Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2021 tehty Minun arkeni ja elämäni -kysely keräsi tietoa yli 4 000 pohjoispohjalaisen nuoren, nuoren aikuisen, työikäisen ja ikäihmisen elämästä.

Kyselyn perusteella tiedetään, että suurin osa pohjoispohjalaisista lapsiperheistä pärjää taloudellisesti hyvin. Tutkimus kuitenkin osoitti, että taloudellinen toimeentulo on yksi niistä asioista, johon eri ikäiset vastaajat eniten toivoivat muutosta. [3]

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen asukkaat ovat keskimäärin pienituloisempia kuin suomalaiset yleensä. Sama pätee myös lapsiperheisiin. Vuonna 2021 koko maan pienituloisuusaste oli 13,3 prosenttia, kun se oli Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella 14,2 prosenttia. Pohjois-Pohjanmaalla erot kuntien välillä ovat suuria. [4]

Lapsiperheköyhyys on monisyinen ilmiö

Lapsiperheköyhyys, kuten köyhyyskin, on moniulotteinen käsite, jolle ei ole yhtä selkeää määritelmää. Köyhyyttä voidaan tarkastella suhteellisen köyhyyden mittareilla, aineellisten puutteiden mittareilla, subjektiivisilla mittareilla sekä esimerkiksi köyhyyden seurausten perusteella. [5] [6]

Köyhyystutkimuksen uranuurtaja Peter Townsandin [7] mukaan köyhyys on sitä, ettei yksilö kykene olemaan omassa elämässään sellainen toimija kuin ympäröivässä yhteiskunnassa oletetaan. Etenkin lasten köyhyyttä tarkasteltaessa on tärkeää ottaa huomioon köyhyyden psykososiaalinen ulottuvuus. Köyhyys ei ole pelkästään aineellisten resurssien puutetta vaan myös toimintakyvyn rajoittuneisuutta. [5] Niukat aineelliset resurssit rajoittavat ihmisten toimintamahdollisuuksia elää yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyllä tavalla ja ovat näin yhteydessä huonoksi koettuun elämänlaatuun [6].

Suhteellisen tuloköyhyyden mittarin käyttäminen tekee eri maiden välisen lapsiperheköyhyyden vertailusta mahdollista. Mittarissa lapsiperheet, jonka ekvivalentit tulot ovat pienemmät kuin 60 prosenttia koko väestön ekvivalentista mediaanitulosta, määritellään köyhiksi. Rakenteeltaan erilaiset kotitaloudet suhteutetaan toisiinsa käyttämällä kulutusyksikköasteikkoa, jossa eri ikäiset perheenjäsenet saavat eri painoarvoja. Puutteellisen mittarista tekee se, ettei se huomioi esimerkiksi kotitalouden säästöjä, asunnon arvoa, tulonsiirtoja, veroja, terveydenhoito- tai päivähoitomaksuja tai

sitä, kuinka pysyvää köyhyys on. Esimerkiksi Pohjoismaiden suhteellisen suuret tulonsiirrot suurituloisilta pienituloisille tasoittavat tuloeroja. [6] Suhteellinen tuloköyhyys ei myöskään kerro perheen sisäisestä tulojaoista. Vanhemmat saattavat tinkiä omista ruokamenoistaan mahdollistaakseen lapselle harrastusmenoja tai materiaalisia hyödykkeitä. [5]

Hakovirta ja Kallio [5] toteavat, että lasten ja nuorten kohdalla köyhyyden subjektiivinen mittari taloudellisesta tilanteesta toimii paremmin kuin tuloihin perustuvat mittarit. Tämä johtuu köyhyysrajan määrittelemisen haasteista. Määrälliset mittarit jättävät huomioimatta lapsiperheköyhyyden tärkeän osa-alueen: sen, miten lapset itse kokevat köyhyyden. Häpeän tunteet ovat yleinen köyhyyteen liittyvä ilmiö. Lapset voivat kokea köyhyyden stigman jopa aineellista köyhyyttä voimakkaampana ongelmana, ja taloudellisen eriarvoisuuden kokemus määrittelee lasten sosiaalisten vertaissuhteiden muodostumista ja ylläpitoa.

Pelastakaa lapset ry:n Lapsen ääni -kyselyssä [8] lapset kertovat eriarvoisuuden ja häpeän tunteiden nousevan esiin esimerkiksi ystävien kanssa vapaa-ajalla. He kertovat jäävänsä ulkopuolelle maksullisista aktiviteeteista, eivätkä välttämättä halunneet kertoa perheen vaikeasta taloudellisesta tilanteesta muille. Oman perheen niukoista taloudellisista resursseista voidaan kokea myös vihan tunteita. Pelastakaa Lapset ry:n kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret kertoivat osattomuuden kokemuksista. He kokivat, että heillä ei ole samoja mahdollisuuksia vertaisryhmänsä kanssa. Myös Minun arkeni ja elämäni -kyselyn vastaukset kertoivat samanlaisista kokemuksista. [3]

”Olisi kiva harrastaa, mutta rahat eivät riitä.” [3]

Huono-osaisuuden käsite linkittyy oleellisesti lapsiperheköyhyyteen. Huono-osaisuus voidaan käsittää hyvinvoinnin vajeiden kasaantumisenä, joka estää yksilöä toimimasta aktiivisesti yhteiskunnassa ja saamaan tarpeensa tyydytetyksi. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat erilaiset aineelliset ja aineettomat asiat, kuten terveys, toimeentulo, itsensä toteuttaminen, sosiaaliset suhteet ja tyytyväisyys elämään. Huono-osaisuus ilmenee usein heikkona taloudellisena toimeentulona, mutta on köyhyyden sijaan moniulotteisempi ilmiö. Huono-osaisuuteen liittyy taloudellisen niukkuuden lisäksi usein sosiaalisia ja terveydellisiä puutteita. [5]

Lasten köyhyyden indikaattoreiksi on kehitetty aineellisten puutteiden mittareita. Niiden avulla selvitetään, onko lapsilla käytössään erityisesti lapsille välttämättömiksi katsottuja hyödykkeitä, joita ilman heidän katsotaan jäävän normaalin elämäntavan ulkopuolelle. [5] Main [9] tarkastelee mittarissaan erityisesti lapsille tärkeiden hyödykkeiden, kuten lelujen tai oman huoneen, puutetta.

Hakovirta ja Kallio [5] huomauttavat, että tuloköyhäksi määrittyvä perhe voi kokea aineelliset resurssinsa riittäviksi, jos tukiverkostoa on ympärillä tarpeeksi ja tulotaso on itse valittu. Vähäinen kuluttaminen ei välttämättä kerro aineellisesta puutteesta, jos yksilö on valinnut kuluttavansa vähän ekologisista syistä. Toisaalta taas kaikilla tuloköyhyyden ulkopuolelle jäävillä ei välttämättä ole tosiasiallisesti käytettävissä esimerkiksi ulosoton vuoksi niin paljon tuloja kuin mittarit antavat olettaa.

Lapsuudessa koetun köyhyyden seuraukset

Tutkimusten mukaan lapsuudessa koetun taloudellisen niukkuuden vaikutukset näkyvät lasten tulevaisuudessa niin hyvinvoinnissa, koulutuspoluissa kuin työllistymisessä. Toikka ja Haanpää [10] nostavat esiin, että perheen toimeentulo-ongelmat voivat aiheuttaa kaveriporukan ulkopuolelle joutumista, osattomuuden kokemuksia ja kasvattaa riskiä syrjäytymiseen. Koivusilta [11] on tarkastellut huono-osaisuuden yhteyksiä lasten tulevaisuuden ajatuksiin ja -toiveisiin. Perheen huono-osaisuus vähentää lapsen uskoa omiin pärjäämiseen ja koulutuksellisiin etenemismahdollisuuksiin.

Lapsuusajan köyhyydellä on tutkimusten mukaan myös yhteys koulupudokkuuteen. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden perheiden lapsilla on suuri riski jäädä ilman toisen asteen tutkintoa. Lyhytaikainen toimeentulotuen saanti ei lisää koulupudokkuuden riskiä samalla tavalla. Selittävää on toimeentulotukiasiakkaille kertyvät useat huono-osaisuuden tekijät, kuten työttömyys, tuloköyhyys ja matala koulutus. [12]

Lallukka ym. [13] nostavat esiin, että lapsuusajan taloudelliset vaikeudet ovat yhteydessä aikuisiän työttömyyteen. Erityisesti vauva-aikana koettu köyhyys on yhteydessä aikuisuuden huono-osaisuuteen [14]. Myös aikuisuuden mielenterveyden ongelmilla on tutkimusten mukaan yhteys lapsuusajan köyhyyteen [15].

On tärkeä muistaa, että tilanteet jokaisessa perheessä ovat yksilöllisiä, eivätkä pienituloiset ole yhtenäinen ihmisryhmä. Lapsiperheköyhyys voi olla elämänvaihe, joka

koskettaa perhettä hetken, eikä sillä ole suuria vaikutuksia lapsen tulevaisuuteen tai sen hetkiseen elämään. Köyhyys voi koskettaa ketä tahansa jossain elämänvaiheessa. Kuitenkin lapsiperheköyhyyden moninaisten inhimillisten ja taloudellisten seurausten vuoksi tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten voitaisiin parantaa lapsiperheiden taloudellista pärjäämistä, hyvinvointia ja osallisuutta.

”Perheemme pärjää vähällä,
mutta epävarmuus ja tukien hakeminen on raskasta.” [3]

Minun arkeni ja elämäni -kyselyssä nuoret lapsiperheet nostivat taloudellisen toimeentulon osiossa esiin avovastauksien kohdalla lapsiperheiden hyvinvoinnin yhteyden taloudelliseen tukemiseen. Etuuksien, kuten vanhempainpäivärahan, koettiin riittävän nykyisellään vain välttämättömiin perustarpeisiin, mikä vaikutti jaksamiseen. Osa kyselyyn vastanneista nuorista toi esiin, ettei mahdollisuuksia harrastamiseen tai muuhun kuluttamiseen ollut. Aineiston järjestötoimijoiden vastauksissa nousi lisäksi esiin lapsen hoidon tarpeiden kuormitus perheiden taloudelle. Hyvinvoinnissa todettiin kuitenkin olevan suuria eroja perheiden kesken toisten perheiden voidessa todella hyvin ja toisten todella huonosti. Vanhempainvapaalla olevista 38 prosenttia nimesi taloudellisen toimeentulon tärkeimmäksi muutokseksi, jota kaipaa elämäänsä. [3]

Ratkaisuja lapsiperheköyhyyden poistamiseen

Minun arkeni ja elämäni -kysely nosti esiin, että taloudellinen toimeentulo on yksi kolmesta heikoimman arvion saaneista elämän osa-alueista kaikissa ikäryhmissä. Suurin osa lapsiperheistä voi hyvin, mutta huomiota tulisi kiinnittää siihen osaan, joka tarvitsee tukea. [3]

Lapsiperheköyhyyden ratkaisuksi on esitetty erilaisia toimia. Esimerkiksi suomalaisen sosiaaliturvan monimutkaisuuden on todettu aiheuttavan etuuksien alikäyttöä. Alikäyttö korostuu etenkin vaikeassa elämäntilanteessa olevissa perheissä, jotka olisivat oikeutettuja useisiin palveluihin ja etuuksiin. [16] Pohjois-Pohjanmaalla toimeentulotuen – joka on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tukimuoto – hakijamäärissä muuta maata suurempi pienituloisten määrä ei näy, vaan toimeentulotukea haetaan vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. [17] [18]

Kelan pääjohtaja Outi Antila on esittänyt muun muassa etuuskien alikäytön ratkaisemiseksi yhden hakemuksen mallia. Mallin mukaisessa toiminnassa asiakkaan tulisi lähettää Kelaan vain yksi hakemus, jonka perusteella oikeus kaikkiin hakijalle kuuluviin sosiaaliturvaetuuksiin selvitetäisiin. [19] Sosiaaliturvan toimeenpanon hajauttaminen eri viranomaisille on todettu vaikeuttavan asiakkaiden kanssa työskentelevien ammattilaisten työtä. Viranomaisten välinen yhteistyö onkin avainasemassa, kun pohditaan ratkaisuja etuuskien alikäyttöön. Myös asiakkaiden tiedottaminen oikeudesta etuuksiin on tärkeää. [16]

Etuuksien lisäksi on huolehdittava palveluiden saatavuudesta. Vanhempien koulupudokkuus, työttömyys ja taloudelliset vaikeudet lisäävät todetusti lasten todennäköisyyttä kokea samoja haasteita. Pelkästään lapsille kohdennetut palvelut eivät riitä, vaan koko perheen huomioiminen yhteiskunnassa on tärkeää.

Vuosien ajan valtakunnallisesti toteutetuilla lapsiperhe-etuuksien leikkauksilla on suuri merkitys lapsiperheiden elämään. Tulonsiirtojen vaihtaminen palveluihin 2000-luvun alkupuoliskolla on ollut ideologinen päätös politiikassa, jossa on siirrytty lapsiperheiden tukemisesta kohti aktivoivaa yksilökohtaista sosiaalipolitiikkaa. Samanaikaisen palveluiden tehostamisen vuoksi käytännössä monessa tapauksessa lapsiperheiden toimeentuloa on leikattu. Julkisilla instituutioilla, kuten koululla, varhaiskasvatuksella ja terveydenhuollolla, on suuri merkitys hyvän kasvun edellytyksien mahdollistajana. Lasten arkisena ympäristönä ne tarjoavat tasa-arvoisia mahdollisuuksia lapsille, ja ne voivat parhaimmillaan estää huono-osaisuuden kierteitä. Kuitenkin esimerkiksi ryhmäkokojen kasvu ja henkilökunnan resurssien puute ovat riski sille, että eriarvoistumisen riskit lisääntyvät ja lapset jäävät vaille kuuntelevaa aikuista, syliä, häiriötöntä opiskelutilaa, turvallisuuden tunnetta tai tarvitsemiaan tukipalveluita.

Säästöt lapsiperheiden palveluista ja tulonsiirroista luovat inhimillisen kärsimyksen lisäksi myös taloudellisia menetyksiä. Korjaavat palvelut, kuten erikoissairaanhoito, ovat peruspalveluita moninkertaisesti kalliimpia ja näin lyhyen tähtäimen säästöt muuttuvat helposti miljoonakustannuksiksi nuoren syrjäytyessä. Poliittisilla päätöksillä tulisikin vahvistaa lapsiperheiden hyvinvointia toimeentulon ja palveluiden turvaamisella. Perhepalveluista ja -etuuksista säästäminen onkin lyhytnäköistä politiikkaa. [1]

Outi Goman

sosiaalityön opiskelija, YTK

Lapin yliopisto

Sanna-Liisa Liikanen

erityisasiantuntija, YTL, sosiaalityön väitöskirjatutkija

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Poske

Hyvinvointi ja kulttuuri, Oulun ammattikorkeakoulu

[HOP – Hyvinvointia, osallisuutta ja pärjäämistä](#)

Tavoite: Vahvistaa paikallista yhteistyötä ja ammattilaisten ja muiden toimijoiden osaamista.

Edistää heikoimmassa asemassa olevien kuntalaisten hyvinvointia, osallisuutta ja pärjäämistä.

Kesto: 1.5.2023–31.10.2025

Rahoittajat: ESR+-osarahoittama

Koordinaattori: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Osatoteuttajat: Oulun ammattikorkeakoulu ja Vaalan kunta

[Hankkeen kaikki julkaisut Oamk Journalissa](#)

Lähteet

[1] Salmi, M. (2020). Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 37–72).

Vastapaino.

[2] SOSTE. (14.11.2023). *SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle.*

<https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>

[3] Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue. (2022). *Minun arkeni ja elämäni Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjoispohjalaisten kokemuksia hyvinvoinnista ja sen osa-alueista touko-*

kesäkuussa 2021. <https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/02/Minun-arkenija-elamani-2021-Raportti-15.5.2022.pdf>

[4] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2024). Kunnan yleinen pienituloisuusaste [tilasto]. Sotkanet. https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s_YtAqA=®ion=s07MtDaJAA=&year=sy5ztjbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202309010633

[5] Hakovirta, M., & Kallio, J. (2020). Johdanto. Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 7–36). Vastapaino.

[6] Karvonen, S., Mäntylä, E., & Salmi, M. (2016). Johdanto. Teoksessa S. Karvonen & M. Salmi (toim.), *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla* (s. 6–12). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-742-8>

[7] Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom. A survey of household resources and standards of living*. Allen Lane and Penguin Books.

[8] Pelastakaa Lapset. (2023). *Lapsen ääni 2023. ”Tuntuu, että on niin erilainen kaikista”*. Lasten kokemuksia pienituloisuudesta. <https://www.pelastakaaalapset.fi/wp-content/uploads/2023/10/lapsen-aani-2023.pdf>

[9] Main, G. (2013). *A child-derived material deprivation index*. The University of York.

[10] Toikka, E., & Haanpää, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 119–142). Vastapaino.

[11] Koivusilta, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lasten ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 143–174). Vastapaino.

[12] Kallio, J., Hautala, H., & Erola, J. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 175–198). Vastapaino.

[13] Lallukka, T., Kerkelä, M., Ristikari, T., Merikukka, M., Hiilamo, H., Virtanen, M., Øverland, S., Gissler, M., & Halonen, J. (2019). Determinants of long-term unemployment

in early adulthood. A Finnish birth cohort study. *SSM – Population Health*, 8, 100410. <https://doi.org/10.1016%2Fj.ssmph.2019.100410>

[14] Ristikari, T., Merikukka, M., & Hakovirta, M. (2018). Timing and duration of social assistance receipt during childhood on early adult outcomes. *Longitudinal and Life Course Studies*, 9(3), 312–326. <https://doi.org/10.14301/llcs.v9i3.471>

[15] Bask, M., Haapakorva, P., Gissler, M., & Ristikari, T. (2021). Growing up in economic hardship. The relationship between childhood social assistance reciprocity and early adulthood obstacles. *International Journal of Social Welfare*, 30(2), 130–139. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12444>

[16] Sihvonen, E., Juvonen-Posti, P., Tuovinen, A-K., Seppänen, L., Saikku, P., Blomgren, S., Heinonen, H-M, Laatu, M., Mattila, H., Näsi, E., Korpela, T., Tervola, J., Joensuu, M., Unkila, K., & Virrankari, L. (2021). *Tutkimuskatsaus Suomen sosiaaliturvan monimutkaisuuteen*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5434-2>

[17] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2024). Perustoimeentulotukea vuoden aikana saaneet 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä [tilasto].

Sotkanet. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szZxAQA=®ion=s07MtDaJAA=&year=sy5ztjbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202309010633>

[18] Laki toimeentulotuesta 1412/1997. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>

[19] Kansaneläkelaitos. (16.12.2022). Kelan pääjohtaja Outi Antila: Sosiaaliturvassa pitäisi pyrkiä kohti yhden hakemuksen mallia. *Kehittyvä sosiaaliturva*.

<https://sosiaalivakuutus.fi/kelan-paajohtaja-outi-antila-sosiaaliturvassa-pitaisi-pyrkia-kohti-yhden-hakemuksen-mallia/>